

פרק ב

מבנה הפרק ופירושו

נקודת המוצא בפרק זה היא חיתומו של הפרק הקודם, שבו מושלך יונה על פי בקשתו אל הים הסוער. כעת דג בולע אותו, ובסופו הוא יקיא אותו אל היבשה. בתחילת הפרק הבא אלוהים ישוב ויפקוד עליו את השליחות. הפעם, יונה ייעתר ויקבל אותה על עצמו. ובתווך, המהפך שעבר על יונה, מהימצאות בשאול תחתיות, לא רק מבחינה פיזית, אל העמידה חזרה לפני ה'. מה הביאו לשינוי בעמדתו? תשובה לשאלה זו נבקש למצוא בפרק זה.

וַיִּמֶן ה' דָּג גָּדוֹל לְבָלֵעַ אֶת יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בְּקִמְעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים
וּשְׁלֹשָׁה לַיְלוֹת" (א).

הפרק פותח בתיאור דג הבולע את יונה. באיזה שלב הופיע הדג? האם מיד עם השלכתו של יונה? האם חלף פרק זמן 'בין לבין'? התשובה לשאלה זו עולה מן הפסוקים ד-ז, שבהם במשך ארבע פסוקים יונה מתאר את אשר עבר עליו במצולה בלבב ימים. תיאור זה מעיד על התרחשות קשה שאירעה ליונה בים קודם לזימונו של הדג הבולע. על פי זה הכתוב מדלג על השלב הראשון, המשמעותי, שבו יונה מושלך אל לב ים, ופותח בתיאור הצלתו. בשלב שני - יונה מתפלל, וכעת הוא משחזר את קורותיו בלבב ימים קודם שהצילו הדג. מדוע מדלג הכתוב על תיאור זה? מה פשר אזכורו כחלק

מתפילתו של יונה?

טרם הקריאה - עקב בצד אגודל, נתבונן במכנה הפרק. ארבע יחידות הן בפרק זה:

בראשונה - סיפור המסגרת החל ממינוי הדג הבולע את יונה, דרך שהיית יונה בקרבו שלושה ימים ושלושה לילות, ועד נקודת המפנה שבמהלכה יונה פותח בתפילה - קריאה מצרה אל ה' העונה ושומע את קולו:

(א) וַיִּמְן ה' דָּג גָּדוֹל לְבָלַע אֶת יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בְּמִעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלֹת: (ב) וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל ה' אֱלֹהָיו מִמִּעֵי הַדָּגָה: (ג) וַיֹּאמֶר קְרָאתִי מִצָּרָה לִי אֵל ה' וַיַּעֲנֵנִי מִבֶּטֶן שְׂאוֹל שְׁוַעֲתִי שְׁמַעְתָּ קוֹלִי:

ביחידה שנייה - יונה בתפילתו חוזר ומשחזר את ההתרחשות הקשה בים, שהסתיימה בעלייתו משחת בהצלת הדג:

(ד) וַתִּשְׁלִכֵנִי מִצוֹלָה בַּלְבָב יָמִים וַנְהַר יִסְבְּבֵנִי כָּל מִשְׁפָּרֶיךָ וַנְגַלֶּיךָ עָלַי עֲבָרוּ: (ה) וַאֲנִי אָמַרְתִּי נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ אַךְ אוֹסִיף לְהִבִּיט אֶל הַיָּם הַיָּבֵשׁ: (ו) אֶפְפוּנֵי מַיִם עַד נֶפֶשׁ תְּהוֹם יִסְבְּבֵנִי סוּף חֲבוּשׁ לְרֵאשִׁי: (ז) לְקִצְבֵי הַרִים יִרְדְּתִי הָאָרֶץ בְּרַחֲמֶיךָ בְּעַדִּי לְעוֹלָם וַתַּעַל מִשְׁחַת חַיִּי ה' אֱלֹהֵי:

ביחידה השלישית - הוא ממשיך ומשחזר את התהליך שעבר עליו, והפעם - במעי הדגה. התהליך הוא פנימי, ובסופו מתחוללת תפנית, הוא זוכר את ה' ומבטיח לקיים את נדרו:

(ח) בְּהִתְעַשֵּׂף עָלַי נִפְשִׁי אֶת ה' זָכַרְתִּי וַתְּבוֹא אֵלַי תְּפִלָּתִי אֵל הַיָּם הַיָּבֵשׁ: (ט) מִשְׁמָרִים הַבְּלִי שְׁוֹא חֲסָדִם יַעֲזוּבוּ:

(י) וַיֹּאמֶר בְּקוֹל תְּזַדְּדָה אֶזְבְּחָהּ לָךְ אֲשֶׁר נִדְרָתִי אֲשַׁלְּמָה יְשׁוּעָתָה לְה':

ביחידה הרביעית - ה' אומר לדג, והדג מקיא את יונה אל היבשה - שלב אחרון בתהליך, שבעקבותיו עשוי יונה להיעתר לשליחות:

(יא) וַיֹּאמֶר ה' לְדָג וַיִּקָּא אֶת יוֹנָה אֶל הַיַּבֵּשָׁה:

לא מובן מאליו הוא המבנה. אך מתבקש הוא תיאור כסדרו: קורות יונה במצולות ים; בליעתו על ידי הדג והשהייה במעיו שלושה ימים ושלושה לילות; תפילת יונה והיענות ה', ולבסוף - הדג הפולט את יונה אל היבשה.

משמעות המבנה: קורותיו בלב ים, כמו גם תיאורם של שלושת הימים במעי הדג, עשויים להתפרש כחלק מן הבריחה וההתרחקות. בהתאם, אזכורם בעקבות סיפור הטלתו של יונה אל הים, היה משווה להם משמעות של נקודת השפל הגדולה מכולן. תחת זאת הכתוב מתעלם מהם ובוחר להזכירם מאוחר יותר כחלק מתפילתו של יונה, בשלב שבו הוא כבר חזר לדבר עם ריבונו של עולם. כמו חור שחור, רגעי תוהו אלו אינם מהווים מושא לתיאור, ורק בשחזור לאחור, בפרשנות שניתנת להם - כחלק מתפילתו הם מתוארים ומקבלים משמעות. פרשנות לתוהו זה הופכת להיות חלק מן החזרה שלו אל הדיאלוג עם ריבונו של עולם.

כעת, נצלול יחד עם יונה אל תוככי הפרק.

מבליעת הדג ועד תפילת יונה

וַיִּמַן ה' דָּג גָּדוֹל לְבַלֵּעַ אֶת יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בְּמִעֵי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלֹת: (א)

התיאור בפסוק זה הוא מעין סיפור מסגרת, המתעלם ממה שאירע ליונה במים, וממה שעובר עליו בשלושת הימים. לצד זאת, הוא נותן

הקשר לאירועים המתרחשים בשלושת הימים שבהם שהה במעי הדג. "וַיִּמְן" - מלשון "מנה", במשמעות של מינוי.³⁹ הדג הוא שליח שקיבל מיבוי אלוהי.

"וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעַי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלֹת" - שלושה ימים ושלושה לילות שווהה יונה במעי הדג, ושותק. בציון הימים והלילות משתקפת חוויית הזמן שהייתה לו. כמעט מתבקש לומר שציונם של הלילות מספר על כך שבשלושה לילות אלו הוא גם לא ממש ישן. כמה רחוק הוא מן השלווה שבה היה הנתון בירכתי האונייה הסוערת. כעת נפשו נתונה במקום אחר. משהו זו בעולמו הפנימי, בוודאות שכבר אינה בהירה כשהייתה בראשונה. כעבור שלושה ימים ושלושה לילות הוא משנה את עמדתו ופותח בתפילה - "וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל ה' אֱלֹהָיו מִמַּעַי הַדָּגָה" (ב).

וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל ה' אֱלֹהָיו מִמַּעַי הַדָּגָה: (ב)

"וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל ה' אֱלֹהָיו" - לא אל ה' אלוהים מתפלל יונה כי אם אל ה' שהוא אלוהיו - בנתיב הקשר המיוחד שלו אל אלוהים. "מַמַּעַי הַדָּגָה" - מקרב הדגה, מהמקום שבתוכה. מה מוסיפה הידיעה על מיקומו, שהרי הוא ידוע לנו מהתיאור שקדם לו? עוד יש לשאול על המעבר מלשון 'דג' ללשון 'דגה'? ציון המיקום כמוהו כציון לעמדה הרוחנית שבה הוא נתון. הלשון 'מַמַּעַי הַדָּגָה' תחת הניסוח הקודם 'במעי הדג' מעצים הבחנה זו, שהרי התיאור הוא אינו של מקום אלא של נקודת מוצא - עמדה נפשית ורוחנית בה היה נתון. וביחס למעבר ללשון נקיבה - בפשוטו של מקרא זהו תיאור לשם המין. בדומה ל"וַיִּתְדַּגֵּה אֲשֶׁר בִּיָּאֵר תְּמוֹת" (שמות ז, יח). המשמעות: יונה מתפלל מעמדה נפשית ורוחנית של מי שנתון במעיו של דג - כמושג. בדומה לתפילת דוד: "מִמַּעַמְקִים קָרָאתִיךָ ה'". תיאור זה חושף את העמדה בהווייתו הפנימית של יונה.

39. כמו 'צו' מלשון 'ציווה', 'וַיְצוּ אֶת יְהוֹשֻׁעַ' (דברים ג, כח) - הטל עליו אחריות.

וַיֹּאמֶר קְרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל ה' וַיַּעֲנֵנִי מִבֶּטֶן שְׂאוֹל שְׂוַעֲתִי שְׂמַעְתָּ
קוּלִי: (ג)

"וַיֹּאמֶר קְרָאתִי מִצָּרָה לִי אֶל ה' וַיַּעֲנֵנִי" - יונה מתאר קריאה מצרה אל ה' - ומענה שכבר היה. כאמור, עיתויים הוא בתום שלושת הימים במעי הדגה. "מִבֶּטֶן שְׂאוֹל שְׂוַעֲתִי שְׂמַעְתָּ קוּלִי" - רש"י: מבטן הדג שהוא כשאוּל לִי. ממנה שוועתי אל ה' והוא שמע קולי. בשונה מן הצלע הראשונה שהיא פיזית, מוחשית: בקריאה, בצרה ובמענה, הצלע השנייה רוחנית יותר - שוועה מגלמת תחנונים, בטן שאול שייכת אל תהומות ומעמקי הנפש, ושמיעת קולו של יונה היא מעין חיבור של ה' אל עולמו הפנימי. בהתאם, בצלע הראשונה פונה יונה אל ה' בגוף שלישי מרוחק, ובשונה מכך, בצלע השנייה פנייתו אליו היא בגוף שני-נוכח, כביטוי לחיבור אל עולמו הפנימי.

עד כאן שלושה פסוקים המתארים את תהליך החזרה אל ה' המתרחש בעולמו הפנימי של יונה - מרגע ההצלה והשהייה במעי הדג בעמדת השתיקה, ועד השלב שבו משתנית עמדתו הפנימית של יונה - הפותח בתפילה, ונענה.

במצולה בלבב ימים

פסוקים ד-ז הם פסוקי שיחזור שבהם מתאר יונה את שעבר עליו בהיותו במים - קודם ההצלה על ידי הדג. התיאור הוא בשני שלבים:

א.

(ד) וַתִּשְׁלִיכֵנִי מִצּוּלָה בְּלִבְבַי יָמִים וַנְהַר יִסְבְּבֵנִי כָּל מִשְׁבְּרֵיהָ וַגְּלִיף
עָלַי עֲבָרוֹ: (ה) וַאֲנִי אֶמְרָתִי נִגְרַשְׁתִּי מִנְּגִד עֵינַי אֶךְ אוֹסִיף לְהִבִּיט
אֶל הַיִּכַּל קִדְשֶׁךָ:

ב.

(ו) אֶפְפוּנֵי מַיִם עַד נֶפֶשׁ תְּהוֹם יִסְבְּבֵנִי סוּף חֲבוּשׁ לְרֹאשִׁי: (ז)

לְקַצְבֵי הַיָּמִים יִרְדְּתִי הָאָרֶץ בְּרַחֲמֶיהָ בְּעַדִּי לְעוֹלָם וַתַּעַל מִשַּׁחַת תַּיִ
ה' אֱלֹהֵי:

ביחידה הראשונה מתאר יונה את שעבר עליו פיזית לאחר
שהושלך אל הים,

וביחידה השנייה - שב יונה ומתאר את שעבר על נפשו. כעת
נחזור לפסוק ד.

וַתִּשְׁלֹכְנִי מִצּוֹלָה בְּלִבִּב יָמַיִם וַנִּהְרָר יְסֻבְּבִנִי כָּל מְשַׁבְּרֵיהָ וַיְגַלֶּיךָ עָלַי
עֲבָרוֹ: (ד)

"וַתִּשְׁלֹכְנִי מִצּוֹלָה בְּלִבִּב יָמַיִם" - המצולה קשורה אל הצלילה,
אל העומק. האם הקב"ה השליך או שהמצולה השליכה? בשלב הבא
יתואר הנהר הסובב אותו, ומן התקבולת שבין שני אלו מסתבר
שגם כאן המצולה היא שהשליכה אותו בלבב ימים. "וַנִּהְרָר יְסֻבְּבִנִי"
- נהר מלשון נהירה. זרימה מתמדת של מים. מסה גדולה של מים
סובבה אותי. "כָּל מְשַׁבְּרֵיהָ וַיְגַלֶּיךָ עָלַי עֲבָרוֹ" - כעת הוא משייך את
המשברים ואת הגלים אל אלוהים, ובהקרנה לאחור, גם המצולה
והנהר הם שלוחיו.

ננסה לדמיין את המציאות המתוארת בפסוק זה: נראה שאחרי
שהושלך אל המים, נפער מעין בור של מערבולת, ויונה ירד אל
תוכה, אל עבר לבב הימים. הנהר הוא מעין זרימת המים כלפי מטה
שסובבה והורידה אותו עוד ועוד, כשהיא מלווה במשברים וגלים
אשר עברו עליו. כניסה זו אל לבב הים, מביאה אותו אל התיאור
הבא:

וַאֲנִי אֲמַרְתִּי נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיהָ אֶף אוֹסִיף לְהִבִּיט אֶל הַיָּם
קְדָשָׁה: (ה)

"וַאֲנִי אֲמַרְתִּי נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיהָ" - לשון גירוש, בבניין נפעל.
לא אלוהים הוא שגירש, אבל בפועל יונה נגרש. המציאות גירשה

אותו. מנגד עיניו של אלוהים, פירושו - מן החיים. קודם לכן יונה ברח מלפני ה', וחשב לדבוק בחיים אחרים. לפתע הוא מאוים במוות, והוא מבין שגירוש מנגד עיניו של ה' כמוהו כגירוש מפני החיים. אופציית תרשיש אינה באמת קיימת.

"אָךְ אוֹסִיף לְהֵבִיט אֶל הַיֵּכַל קְדָשְׁךָ" - אם גירוש מנגד עיניו של ה' פירושו מוות, אזי תוספת הבטה אל היכל קודשו פירושו חזרה אל החיים.⁴⁰ חזרה זו נתפסת בעיניו כהתייצבות לעמדת המביט אל היכל קודשו של אלוהים. התיאור אינו לעמדה של קירבה, אלא של הבטה - מרחוק, המבטאת אולי התעוררות של תקווה. אדם נתון במקום אחד, הוא מביט אל ההיכל, אל המקום שרק הכהן הגדול יכול להיכנס אליו. יש כאן עולם שהוא מעבר.

מתי חשב על ההבטה אל היכל קדשך? בפשטות זהו אינו חלק מן השחזור, אלא תוספת - פרשנות לאחור, המביעה את העמדה שהוא נתון בה כעת, בתפילתו.

אַכְפּוֹנֵי מַיִם עַד נֶפֶשׁ תְּהוּם יִסְבְּנֵי סוּף חָבוּשׁ לְרֵאשִׁי (ו)

"אַכְפּוֹנֵי מַיִם עַד נֶפֶשׁ" - הקיפו, סבבו. 'עד נפש' פירושו - עד שנגעו בנפשי - בעולם הפנימי שלי. "תְּהוּם יִסְבְּנֵי" - יונה נוכח בתוך התהום - המקום הנמוך של העולם. מקום שאין בו אחיזה.

"סוּף חָבוּשׁ לְרֵאשִׁי" - אולי הכוונה היא לצומח, אך קשה לדבר על צומח בהקשר המתואר. מסתבר שהכוונה היא לסופה, כמו סערה וסופה, כשזו עטפה את ראשו מכל כיוון. החיים בים: אין שם אדם. מנותק מן העולם, מקום שמתקיימת בו מערכת חוקים משל עצמו.

לְקַצְבֵי הַרִים יִרְדְּתִי הָאָרֶץ בְּרַחֲמֶיהָ בְּעַדִּי לְעוֹלָם וְתַעַל מִשַּׁחַת חַיִּי

40. כך עולה גם מן התקבולת לשלב הראשון שבפסוק ז' שבו מתואר מה שעבר עליו בים מבחינה פיזית, ונחתם בהישארות בחיים באופן ההבטה אל היכל קודשך כביטוי להישארותו בחיים, כך גם כעת ביחס למשברים הנפשיים מתואר אופק של חיים "ותעל משחת חיי ה' אלוהי" שפירושה הצלה מן הטביעה.

ה' אֱלֹהֵי: (ז)

"לְקַצְבֵי הָרִים יִרְדְּתִי" - כמו אל קצווי הרים - קצוות ההרים, והכוונה היא אל שורשי ההרים.

"הָאָרֶץ בְּרַחֲמֶיהָ בְּעֵדֵי לְעוֹלָם" - הארץ סגרה את בריחיה בעדי, תיאור לנעילה שפירושה - הבנתי שאני כבר לא שייך אליה לעולמים. "וַתַּעַל מִשְׁחַת חַיֵּי ה' אֱלֹהֵי" - זוהי נקודת המהפך. חשבתי שאני בחוץ, והתברר לי שאני בפנים.

השוואה בין שני התיאורים: בפסוקים ד'-ה' התיאור היה בציר העובדות, המציאות, וההצלה הייתה נוכח המציאות - ההבטה אל מכון קודשו של אלוהים. בפסוקים ו-ז התיאור נוגע בחיים שלו, היכן שהמציאות פוגשת אותו, ובהתאם ההצלה היא פנימית, בתוך עולמו.

"וַתַּעַל מִשְׁחַת חַיֵּי" - אלוהים העלה משאול את חייו של יונה, והצלה זו מביאה אותו למפגש חדש עם אלוהים - "ה' אֱלֹהֵי". בניגוד לתיאור הקודם "אֵת ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אָנִי יֵרָא", כאן התיאור הוא של ה' שהוא אלוהים שלי, מנקודת המבט האישית, המיוחדת לי, כשהבסיס לה הוא ההתייחדות שלו עם נפשו ועם עצמו. בניסוח אחר - יונה פוגש לא את אלוהי השמים, אלא את אלוהי הארץ, המתגלה במחוזות העמוקים והפנימיים של החיים.

יונה זוכר את ה'

בְּהִתְעַטֵּף עָלַי בְּפָשִׁי אֵת ה' זְכַרְתִּי וַתְּבוֹא אֵלַי תְּפִלָּתִי אֵל הַיָּבֵל
קְדֹשׁ (ח)

"בְּהִתְעַטֵּף עָלַי בְּפָשִׁי אֵת ה' זְכַרְתִּי" - נפשו מתעטפת במעין כיסוי, מתכנסת בתוך עצמה, חשה את כאבה, ובמקום הכאב, שם הוא זוכר את ה'. זכירת ה' פירושה - אני כבר לא בורח מלפניו, אלא להיפך, זוכר אותו. הזכירה באה ממקום המפגש הפנימי שהיה לו עם חייו, ועם אלוהים הנוכח בעומק עולמו.

"וּתְבוֹא אֵלַיךָ תְּפִלַּתִּי אֶל הַיְכָל קְדֹשְׁךָ" - אותו היכל שקודם לכן הוא דיבר על הבטחה אליו, מרחוק, כעת באה תפילתו אליו, אל תוך ההיכל.⁴¹

רגע לפני סיום התפילה, מבהיר יונה את עצמו באופן שאינו משתמע לשני פנים:

כְּשִׁמְרִים הִבְלִי שְׁוֹא חֶסֶדָם יַעֲזֹבוּ: וְאֲנִי בְּקוֹל תְּוֹדָה אֶזְבְּחָה לָּךְ
אֲשֶׁר נִדְרָתִי אֲשַׁלְּמָה יְשׁוּעָתָה לְה': (ט-י)

במילים אלו הוא פורס את משנתו, את תפישת העולם שלו, שבטעיה הוא ברח, וכמו מצהיר - לא שיניתי את עמדותי העקרונית. הם, אנשי נינווה, גם אם יחזרו בתשובה עשויים לשמר את הבלתי השוא שלהם. את עבודת האלוהים האחרים, וממילא במוקדם או במאוחר הם יעזבו את חסדם. מילים אלו יכולות להיות מכוונות גם לאנשי הספינה, ששבו בתשובה וגם הם לטעמו של יונה עשויים לעזוב את חסדם. אני, בניגוד אליהם, אזכחה - אוקיר טובה על מתנת החיים, וגם אשלם את נדרי. כאן ניתן לזהות שיונה נָדַר נָדַר בעת צערו, ושוב משתקפת התמונה שעל פיה - יונה הכיר בעובדה שהוא רוצה לחיות, ועל כך הוא מוקיר טובה ומודה. גם החיתום - "יְשׁוּעָתָה לְה'" מצביע על הישועה לה זכה, ומקורה הוא בה'.

וַיֹּאמֶר ה' לְדָג וַיִּקַּא אֶת יוֹנָה אֶל הַיַּבֶּשֶׁה (יא)

מיוחדת היא הניגודיות בין התקשורת של אלוהים עם יונה עד כה - דרך הטבע ומאורעותיו, לבין התקשורת עם הדג שהיא בדיבור, כאילו היה אדם. הדג קיבל מינוי, הוא חלק מן הסיפור, והאמירה אליו מהווה סוג של הזמנה ליונה לחזור אל עמדת הדיבור עם אלוהים. כאמור, הפרק השני פותח בתיאורו של יונה המושלך אל הים,

41. כיצד באה תפילתו, כהוא נתון במעי הדג, אל היכל קודשו של ה'? ניתן לומר שהתפילה הופנתה אל קדש הקדשים ובהתאם באה לשם. ואולי "היכל קדשך" הוא מקום בעומק עולמו של יונה, כפי שהביטוי לפני ה' יכול לשמש במשמעות של עמדה רוחנית ונפשית.

והוא מסתיים בתפילה ופיוס עם השליחות המוטלת עליו. השאלה מתבקשת: מדוע נעתר כעת יונה אל השליחות?

מעגל ראשון - מעגל ההכרח. יונה כבר מסר את הנפש באמירתו אל אנשי הספינה 'שאוני והטילוני אל הים', והנה נשאר הוא בחיים. כאשר מגיע הדג ומצילו, ממשיך יונה בבריחתו, ממתין שלושה ימים - ושום דבר לא קורה. יונה מבין שאין אפשרות לברוח מה', ועל בסיס הכרה זו הוא חוזר בו מן הבריחה.

מעגל נוסף - מעגל החיים-הרצון: "בהתעטף עלי נפשי את ה' זכרתי" - כשהתעטפה נפשי בתוך עצמה, חשה את כאבה, התעוררו תחושות של חיים - שם הוא זכר את ה'. זכירת ה' כאמור, פירושה - אני כבר לא בורח מלפניו, אלא להיפך, זוכר אותו ונענה לציוויו. כמה מופעים הם למעגל זה:

"וַתַּעַל מִשַּׁחַת חַיֵּי ה' אֱלֹהָי" - השהייה על סף המוות והשיבה אל החיים, עוררו ביונה את יצר הקיום ואת הרצון לחיות שבאופן בסיסי היה טבוע בו חזק. אלו הביאו אותו למפגש פנימי עם אלוהים - "ה' אֱלֹהָי", המשוך אלי בעומק החיים.

המקום שבו הוא היה נתון - במצולות ים, נתן גם הוא את אותותיו. ההימצאות במצולות ים מציפה עולמות מקבילים בנפש האדם - את תהומות נפשו, רבדים שבאופן בסיסי נסתרים מעינו של האדם. המים, בהם היה נתון, מגלמים מקום שלא נועד לחיים אנושיים. זהו מקום שבו הטבע הוא ללא התערבות. מתנהל על בסיס הדינמיקה הפנימית שבו. המפגש האותנטי עם הטבע מציף גם הוא את יצר הקיום ויצר החיים.

אי ההסכמה האלוקית לבריחתו של יונה יש בה משום הבעה עמוקה שאלוהים חפץ בחיי יונה - 'מלך חפץ בחיים', או במילים אחרות - אלוהים אוהב אותו, אינו מוותר עליו.

היענות יונה בראי המדרש

הכתוב מכנה את הדג בלשון זכר ומאוחר יותר מכנה אותו 'דגה', בלשון נקבה: "וַיִּמַן ה' דָּג גָּדוֹל לְבַלְעַ אֶת יוֹנָה וַיְהִי יוֹנָה בְּמַעַי הַדָּג שְׁלֹשָׁה יָמִים וּשְׁלֹשָׁה לַיְלוֹת: וַיִּתְפַּלֵּל יוֹנָה אֶל ה' אֱלֹהָיו מִמַּעַי הַדָּגָה" (פרק ב, א-ב).⁴²

לפער זה נדרשו החכמים במדרש:

"והיה יונה שלשה ימים במעי הדג ולא התפלל, אמר הקב"ה אני הרחבתי לו מקום במעי הדג כדי שלא יצטער והוא אינו מתפלל לפני? אני מזמין לו דגה מעוברת בשלש מאות וששים וחמשה אלפים דגים קטנים כדי שיצטער ויתפלל לפני, שאני מתאוה לתפילתן של צדיקים. באותה שעה זימן לו הקב"ה דגה מעוברת והלכה אצל הדג... (אוצר המדרשים, מדרש יונה).

המדרש מתאר את הדג כהצלה שעדיין לא הניעה את יונה להתפלל ('והוא אינו מתפלל לפני'). המענה - 'אני מזמין לו דגה מעוברת בשלש מאות וששים וחמשה אלפים דגים קטנים כדי שיצטער ויתפלל לפני'. 'מעי הדגה' מקבלים במדרש זה משמעות חדשה, כמקום יצירתם של הדגיגים, ובמהות - בית היוצר של החיים, בריבוי הגדול שבהם.⁴³ ואכן, במקורות רבים משמעו של הביטוי 'מעי קשור אל יצירת החיים'.⁴⁴ אלוהים מזמין את יונה אל מפגש חזק

42. כפי שכבר הוער, בפשוטו של מקרא התיאור הוא לשם המין. בדומה ל"וַתִּדְגָה אֲשֶׁר בְּיַד תָּמוֹת".

43. דברים שבעל פה בשם הרב אברהם רמר ז"ל.

44. דוגמאות: "וַיְהִי דְבַר ה' אֵלָיו לֵאמֹר לֹא יִירָשֶׁךָ זֶה כִּי אִם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמַּעַיְךָ הוּא יִירָשֶׁךָ" (בראשית טו, ד);

"וַיֹּאמֶר ה' לָהּ שְׁנֵי גַיִם [גוֹיִם] בְּבִטְנָהּ וּשְׁנֵי לְאֻמִּים מִמַּעַיְךָ יִפְרְדוּ וְלֹאִם מְלֹאִם יֵאֱמָן וְרַב יַעֲבֹד צָעִיר" (בראשית כה, כג); "וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל אַבְיָשִׁי וְאֶל כָּל עַבְדָּיו הִנֵּה בְנֵי אֲשֶׁר יֵצֵא מִמַּעַי מִבְּקֹשׁ אֶת נַפְשִׁי וְאֶף כִּי עֲתָה בֶן הַיְמִינִי הִנְחֹו לֹא וַיִּקְלַל כִּי אָמַר לֹא הוּא" (שמואל ב טז, יא).

עם תהליך יצירת החיים, ובכך מעורר בו את הרצון שלו לחיות. קשה שלא לייחס את מספרם, שלושת אלפים ושישים וחמישה אלפי דגים, אל מספר הימים בשנת חמה⁴⁵ - תנועה של יצירת חיים המוצאת את ביטויה גם בממד הזמן.⁴⁶

כאמור, אלוהים אומר לדג להקיא את יונה אל היבשה, ובפשטות חזרתו היא לעמדה של 'לפני ה', אל ארץ ישראל.

---

45. הייחוס לשנת חמה מזמן את יונה אל מערכת המושגים של אומות העולם.

46. המדרש ממשיך ומתאר מה אירע בפועל, ומתמקד בצער ובטינוף שבהם היה נתון יונה במעי הדגה, תוך התעלמות מהמימד של יצירת החיים המשוייכת אל הדגה בתחילת המדרש. ובלשונו: "פלטו הדג ובלעה אותו הדגה. כיון שנכנס לתוך מעיה היה מצטער בצער גדול מתוך הטינוף ומתוך זוהמתה של דגה, מיד כיון לכו לתפלה לפני הקב"ה ויתפלל יונה אל ה' אלהיו ממעי הדגה". ניתן לומר שגם הקושי שלו לשהות במקום הטינוף והזוהמה קשורים לאותה תנועה בנפש של אהבת החיים ואהבת איכות החיים.